

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΑΠΟΦΑΣΗ

Αρ. Προσφυγής 73888/16

Aleksander MLADENOV και Παναγιώτης ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
κατά Ελλάδος

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), συνεδρίασε την 16^η Οκτωβρίου 2018 ως Επιτροπή με την ακόλουθη σύνθεση:

Aleš Pejchal, Πρόεδρος.

Tim Eicke,

Jovan Ilievski, δικαστές.

και Renata Degener, Αναπληρώτρια Γραμματέας Τμήματος.

Αναφορικά με την παραπάνω προσφυγή που κατατέθηκε την 30^η Νοεμβρίου 2016,

Αναφορικά με τις επίσημες δηλώσεις αποδοχής φιλικού διακανονισμού της υπόθεσης,

Κατόπιν διασκέψεως, αποφασίζει τα εξής:

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Οι προσφεύγοντες, κος Aleksander Mladenov και κος Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος, είναι αντίστοιχα Βούλγαρος και Έλλην υπήκοος, οι οποίοι γεννήθηκαν και οι δύο το 1978 και κρατήθηκαν στις φυλακές Λάρισας κατά το χρόνο που κατέθεσαν την προσφυγή τους στο Δικαστήριο. Εκπροσωπήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου από τον κόν Κ. Τσιτσελίκη και τον κόν Α. Σπάθη, δικηγόρους Θεσσαλονίκης.
2. Η Ελληνική Κυβέρνηση (εφεξής καλούμενη 'η Κυβέρνηση') εκπροσωπήθηκε

από τον Πληρεξούσιό της, κόν Μ. Απέσσο, Πρόεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και από τους Εκπροσώπους του Πληρεξουσίου της, κόν Κ. Γεωργιάδη και κα Α. Δημητρακοπούλου, Δικαστικούς Πληρεξουσίου στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους. Η Βουλγαρική Κυβέρνηση δεν άσκησε το δικαίωμά της για παρέμβαση (Άρθρο 36 § 1 της Σύμβασης).

A. Πραγματικές περιστάσεις της υπόθεσης

3. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, όπως κατατέθηκαν από τους διαδίκους, μπορούν να συνοψιστούν ως ακολούθως.
4. Ο πρώτος προσφεύγων κρατήθηκε στις φυλακές Λάρισας από την 10^η Μαΐου 2012 έως απροσδιόριστη ημερομηνία και ο δεύτερος προσφεύγων κρατήθηκε στις φυλακές Λάρισας από την 25^η Φεβρουαρίου 2016 έως την 7^η Μαρτίου 2017, οπότε αποφυλακίστηκε.

1. Η περιγραφή των προσφευγόντων αναφορικά με τις συνθήκες κράτησής τους

5. Οι προσφεύγοντες κατέθεσαν ότι η φυλακή ήταν σχεδιασμένη για να στεγάζει 450 κρατούμενους, αλλά ο αριθμός αυτός υπερβαινόταν σταθερά κατά τη διάρκεια του χρόνου κράτησής τους. Ο πρώτος προσφεύγων είχε κρατηθεί στο κελί Α4 στην πτέρυγα Β. Το κελί είχε διαστάσεις 23 τ.μ. (συμπεριλαμβανομένης τουαλέτας έκτασης 3 τ.μ.) και στέγαζε 10 κρατούμενους. Ο δεύτερος προσφεύγων κρατούνταν στο κελί TE2, στο οποίο ο ελεύθερος χώρος ανερχόταν σε κατά προσέγγιση 100 τ.μ. και το οποίο στέγαζε 40 κρατούμενους. Ο χώρος τουαλέτας εντός του κελιού είχε κατά προσέγγιση διαστάσεις 10 τ.μ. Ο βιοτικός χώρος για κάθε κρατούμενο κατά συνέπεια αντιστοιχούσε σε λιγότερο από 3 τ.μ. Στις παρατηρήσεις του ο προσφεύγων κατέθεσε ότι το κελί είχε διαστάσεις 221 τ.μ. και ότι οι τουαλέτες

κατά προσέγγιση είχαν έκταση 15 τ.μ. Εξ αυτών οι κλίνες και τα λοιπά έπιπλα καταλάμβαναν 60 τ.μ. Κατά συνέπεια κάθε κρατούμενος είχε στη διάθεσή του ελεύθερο χώρο που ανερχόταν μεταξύ 3 και 4 τ.μ.

6. Τα κελιά ήταν υγρά, με ανεπαρκή εξαερισμό, βρώμικα και γεμάτα κατσαρίδες. Τα στρώματα ήταν βρώμικα και γεμάτα παράσιτα. Ο συνωστισμός, μαζί με την βρωμιά των εγκαταστάσεων εξέθεταν τους κρατούμενους σε διάφορες ασθένειες, εξίσου σωματικές και ψυχικές: αναφορικά με τις δεύτερες δεν παρέχονταν καμία ιατρική αγωγή. Επιπροσθέτως οι κρατούμενοι δεν είχαν καταλλήλως διαχωριστεί επί τη βάσει της κατάστασης της υγείας τους ή ανάλογα με το εάν ήταν ή δεν ήταν χρήστες ναρκωτικών. Επίσης, έπρεπε να πληρώνουν οι ίδιοι για τυχόν φάρμακα που χρειάζονταν και για είδη προσωπικής υγιεινής, γεγονός το οποίο είχε ως αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να μην πλένονται και να μην πλένουν τα ρούχα τους.
7. Η θέρμανση και το ζεστό νερό που ήταν διαθέσιμα στους κρατούμενους ήταν ανεπαρκή. Δεν τους παρέχονταν τα αναγκαία είδη προσωπικής υγιεινής. Οι προσφεύγοντες επίσης παραπονιούνταν ότι εγκλείονταν στα κελιά τους για δεκαέξι ώρες την ημέρα, με πλήρη απουσία οιασδήποτε δραστηριοτήτων αναψυχής ή εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, και ότι ο αριθμός των φρουρών δεν ήταν επαρκής για την διασφάλιση της προστασίας τους. Τέλος, τα γεύματά τους ήταν χαμηλής διατροφικής αξίας και ανεπαρκούς ποσότητας.

2. Η περιγραφή της Κυβέρνησης αναφορικά με τις συνθήκες της κράτησης των προσφευγόντων

8. Η Κυβέρνηση δεν παρέσχε περιγραφή των συνθηκών κράτησης του πρώτου προσφεύγοντος.
9. Αναφορικά με τον δεύτερο προσφεύγοντα, η Κυβέρνηση κατέθεσε ότι ο προσφεύγων κρατείτο στο θάλαμο αρ. 2, ο οποίος προοριζόταν για κρατούμενους οι οποίοι εργάζονταν κατά τη διάρκεια της φυλάκισής τους και

ο οποίος είχε διαστάσεις κατά προσέγγιση 234,6 τ.μ. (17 επί 13,8 μέτρα). Κατά τη διάρκεια της φυλάκισης του προσφεύγοντος, ο θάλαμος υπ' αριθμόν 2 στέγαζε σαράντα κρατούμενους κατά μέσο όρο. Εντούτοις, κατά καιρούς ο αριθμός ήταν χαμηλότερος, όπως κατά την ημέρα κατά την οποία ο δεύτερος προσφεύγων αποφυλακίστηκε, οπότε στέγαζε τριάντα έξι κρατούμενους. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με την Κυβέρνηση, ο δεύτερος προσφεύγων είχε στη διάθεσή του επαρκή ατομικό χώρο. Σύμφωνα με άλλη περιγραφή που κατατέθηκε από την Κυβέρνηση, ο θάλαμος στον οποίο είχε στεγαστεί ο προσφεύγων είχε διαστάσεις 197 τ.μ. και τον μοιράζονταν σαράντα κρατούμενοι. Σύμφωνα με τον υπολογισμό αυτό, ο προσφεύγων διέθετε ατομικό χώρο που ποίκιλλε σε έκταση μεταξύ 4,92 τ.μ. και 5,4 τ.μ.

10. Ο θάλαμος περιείχε τέσσερις επιδαπέδιες τουαλέτες τουρκικού τύπου και τέσσερις καθιστές τουαλέτες (κάθε μία εκ των οποίων είχε κατά προσέγγιση διαστάσεις 1,17 τ.μ.) και τέσσερις ντουζιέρες (που είχαν επίσης διαστάσεις 1,17 τ.μ. το καθένα). Διέθετε είκοσι οκτώ διπλές κουκέτες, κάθε μία εξ αυτών με τη δική της τηλεόραση. Υπήρχαν πλαστικά τραπέζια και σκαμνιά για τους περισσότερους κρατούμενους, καθώς επίσης κομοδίνα και δύο ψυγεία. Το φως και ο αερισμός παρέχονταν από πέντε μεγάλα παράθυρα, καθένα εκ των οποίων είχε διαστάσεις 1,55 επί 1,62 μέτρα.
11. Τα θερμαντικά σώματα ήταν διαθέσιμα προς χρήση καθ' όλη την έκταση των φυλακών και χρησιμοποιούνταν ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες για περιόδους έως επτά ώρες την ημέρα. Παρεχόταν φως και αερισμός από πέντε μεγάλα παράθυρα. Αναφορικά με την παροχή ζεστού νερού, αυτή εξασφαλιζόταν εντός του θαλάμου από δύο μεγάλους θερμοσίφωνες και το ζεστό νερό ήταν διαθέσιμο από τις 08.00 έως τις 12.00 και από τις 16.00 έως τις 21.00 καθημερινά.
12. Προϊόντα προσωπικής υγιεινής διανεμόνταν από την κοινωνική υπηρεσία της διοίκησης των φυλακών - τουλάχιστον σε κρατούμενους οι οποίοι δεν είχαν τη

δυνατότητα να τα προμηθεύονται. Αναφορικά με την υγειονομική περίθαλψη των κρατουμένων, υπήρχαν δύο επισκέπτες γενικοί ιατροί, ένας οδοντίατρος και οκτώ νοσηλεύτριες, και κάθε έτος οι παραπάνω επαγγελματίες ιατρικών επαγγελμάτων έκαναν κατά μέσο όρο 4.600 έως 5.000 επισκέψεις στη φυλακή. Σε περιπτώσεις που δεν ήταν εφικτό να παράσχουν στους κρατουμένους θεραπευτική αγωγή εντός της φυλακής, πραγματοποιείτο διακομιδή στα νοσοκομεία της πόλεως. Τα φάρμακα παρέχονταν δωρεάν. Υπήρχαν δύο ψυχολόγοι στη φυλακή, από τους οποίους μπορούσαν να παρασχεθούν συμβουλευτικές υπηρεσίες είτε με πρωτοβουλία των γιατρών, είτε κατόπιν αιτήματος των κρατουμένων. Τα στοιχεία τα οποία κατατέθηκαν από την Κυβέρνηση κατέδειξαν ότι ο προσφεύγων είχε συναντηθεί με τον ψυχολόγο της φυλακής οκτώ φορές, με τον γενικό ιατρό επτά φορές και με τον οδοντίατρο πέντε φορές.

13. Αναφορικά με την υγιεινή στις εγκαταστάσεις, αυτή ήταν κυρίως αρμοδιότητα των κρατουμένων, οι οποίοι δεν τηρούσαν πάντοτε τις σχετικές κατευθυντήριες γραμμές. Τα κελιά και οι θάλαμοι καθαρίζονταν σε ημερήσια βάση και λάμβανε χώρα αποκομιδή των απορριμμάτων από τους θαλάμους τρεις φορές την ημέρα. Η φυλακή απολυμαινόταν σε τακτικά χρονικά διαστήματα και όλοι οι κρατούμενοι διέθεταν πρόσβαση σε πλυντήρια, προκειμένου να μπορούν να πλένουν τα σεντόνια τους με απορρυπαντικά που παρέχονταν από την φυλακή. Το συσσίτιο είχε σχεδιαστεί με την συνδρομή του γιατρού της φυλακής και ικανοποιούνταν οι ιδιαίτερες διαιτητικές ανάγκες. Προς απόδειξη του παραπάνω γεγονότος η Κυβέρνηση κατέθεσε υποδείγματα εβδομαδιαίων μενού σίτισης για την περίοδο φυλάκισης του προσφεύγοντος. Επιπροσθέτως, οι κρατούμενοι είχαν στη διάθεσή τους πολυάριθμες πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες για την ψυχαγωγία τους, όπως εξοπλισμένο γυμναστήριο, τραπέζια επιτραπέζιας αντισφαίρισης και δανειστική βιβλιοθήκη. Αναφορικά με το προσωπικό της φυλακής, η

Κυβέρνηση αναγνώρισε ότι ο αριθμός του είχε μειωθεί, αλλά υποστήριξε ότι το εναπομείνον προσωπικό έκανε το καλύτερο προκειμένου να διασφαλίζεται η ασφάλεια στη φυλακή.

14. Η Κυβέρνηση επισήμανε ότι ο προσφεύγων δεν είχε παραπέμψει ή δεν είχε προσκομίσει το οιοδήποτε αποδεικτικό στοιχείο που να καταδείκνυε ότι είχε καταθέσει το οιοδήποτε αίτημα στις αρχές στις φυλακές αναφορικά με τις αιτιάσεις ενώπιον του Δικαστηρίου. Τέλος, ο προσφεύγων ποτέ δεν αιτήθηκε να του χορηγηθεί άδεια για να εξέλθει της φυλακής και είχε επωφεληθεί από τον ευεργετικό υπολογισμό των ημερών που είχε εκτίσει, λόγω της υπηρεσίας που παρείχε στη φυλακή και λόγω της αναπηρίας του.

Β. Το σχετικό εθνικό δίκαιο και πρακτική

15. Το συναφές εγχώριο δίκαιο και πρακτική περιγράφεται στις αποφάσεις του Δικαστηρίου στις υποθέσεις *Κανάκης κατά Ελλάδος* (αρ. 2) (αρ. προσφυγής 40146/11, §§ 62 - 68, της 12^{ης} Δεκεμβρίου 2013), και *Αδαμαντίδης κατά Ελλάδος* (αρ. προσφυγής 10587/10, §§ 11 - 17, της 17^{ης} Απριλίου 2014).

Γ. Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας

16. Στην έκθεση της 16^{ης} Οκτωβρίου 2014, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (εφεξής καλούμενη ως 'Επιτροπή'), μετά την επίσκεψή της στην Ελλάδα από την 4^η έως την 16^η Απριλίου 2013, σημείωνε τα ακόλουθα αναφορικά με τις Φυλακές Λάρισας:
- «Οι Φυλακές Λάρισας εγκαινίασαν τη λειτουργία τους το 1984, και αποτελούνταν από πέντε πτέρυγες με επίσημη δυναμικότητα 600 θέσεων. Κατά τον χρόνο της επίσκεψης, φιλοξενούσε 892 κρατούμενους. Ο υπερπληθυσμός ήταν προφανής σε όλη την έκταση του ιδρύματος. Οι

πτέρυγες Α, Β και Γ στέγαζαν από 220 έως 270 φυλακισμένους η καθεμιά σε κελιά σε τρεις ορόφους. Τα κανονικά κελιά είχαν διαστάσεις κατά προσέγγιση 23 τ.μ. και ήταν εξοπλισμένα με πέντε κουκέτες, τραπέζι και κάποιες καρέκλες. Στην πτέρυγα Α, η αντιπροσωπεία συνάντησε πολλά κελιά τα οποία κρατούσαν έως 12 άτομα. Κατά συνέπεια, κάποιοι κρατούμενοι έπρεπε να κοιμούνται σε στρώματα τα οποία ήταν τοποθετημένα στο πάτωμα, ή δύο σε ένα κρεβάτι. Επιπλέον, ένας αριθμός κελιών ήταν υγρά και χρειάζονταν επισκευές (η μπογιά έπεφτε από τους τοίχους, σπασμένα παράθυρα) και διάφορα κελιά έχρηζαν μείζονος ανακαίνισης. Τούτου λεχθέντος, οι κρατούμενοι σε κάθε κελί επωφελούνταν από πλήρως διαχωρισμένο παράρτημα εγκαταστάσεων υγιεινής, με έκταση περίπου 5 τ.μ., με τουαλέτα, καταιονητήρα (ντουζιέρα) και νιπτήρα.

Η πτέρυγα Δ, πρώην αποθήκη, στέγαζε περίπου 135 εργαζόμενους και / ή ηλικιωμένους κρατούμενους σε δύο ξεχωριστούς κοιτώνες. Και οι δύο κοιτώνες ήταν εξοπλισμένοι με σειρές από κουκέτες που παρείχαν σε κάθε κρατούμενο περίπου 3 τ.μ. βιοτικού χώρου. Δίπλα σε κάθε κουκέτα υπήρχαν ένα τραπέζι και δύο σκαμνιά. Ο προσκείμενος χώρος υγιεινής περιλάμβανε έξι ντουζιέρες (οι πέντε ήταν λειτουργικές) και έξι τουαλέτες, καθώς επίσης τέσσερις νιπτήρες.

...

109. Σε όλες τις φυλακές που επισκέφθηκε, η αντιπροσωπεία σημείωσε ότι περιοχές των πτερυγών είχαν προσβληθεί από έντομα και ζώφια, και ότι υπήρχε σοβαρή έλλειψη υγιεινής. Η παρουσία κατσαρίδων, ψειρών, ψύλλων, και κοριών ήταν εκτεταμένη. Στις Φυλακές Κομοτηνής, οι κρατούμενοι παραπονιούνταν για την από μέρους του προσωπικού ράντιση εντομοκτόνου στα κελιά χωρίς την λήψη προφυλακτικών μέτρων, κατά αυτόν τον τρόπο προξενώντας σε κάποιους φυλακισμένους αδιαθεσία, αλλά χωρίς να υφίσταται η δυνατότητα πρόληψης της παρουσίας κατσαρίδων. Η Επιτροπή για την

Πρόληψη των Βασανιστηρίων συνιστά ότι θα πρέπει να αναληφθούν περισσότερα αποτελεσματικά μέτρα για την αντιμετώπιση των προσβολών παρασίτων.

Περαιτέρω, οι περισσότεροι φυλακισμένοι με τους οποίους συναντήθηκε, κυρίως στις Ανδρικές Φυλακές Κορυδαλλού, Ιωαννίνων και Λάρισας, παραπονούνταν για βρώμικα στρώματα και κουβέρτες και ότι δεν τους παρέχονταν τα οιοδήποτε κλινοσκεπάσματα. Η αντιπροσωπεία παρατήρησε από μόνη της τις ανεπάρκειες αυτές, οι οποίες ενίσχυαν τον αρνητικό αντίκτυπο στα συνολικά επίπεδα υγιεινής που προέρχονταν από τις συνθήκες υπερπληθυσμού.

Η αντιπροσωπεία της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων επίσης επισήμανε σε όλες τις φυλακές ότι τα είδη προσωπικής υγιεινής είτε δεν παρέχονταν καθόλου, είτε μόνο σε εξαιρετικά περιορισμένες ποσότητες. Οι φυλακισμένοι είναι υποχρεωμένοι να αγοράζουν τα παραπάνω προϊόντα στα καταστήματα της φυλακής, ή να βασίζονται σε προμήθειες από φίλους ή συγγενείς που τους επισκέπτονται. Η κατάσταση αυτή έχει επίδραση ακόμα περισσότερο σε εκείνους τους φυλακισμένους που δεν διαθέτουν καθόλου συγγενείς ή φίλους για να τους παρέχουν χρήματα ή είδη προσωπικής υγιεινής, κάτι που συμβαίνει συχνά με μη Έλληνες φυλακισμένους.

...

Η έλλειψη ζεστού νερού φαίνεται ότι συνιστά εκτεταμένο πρόβλημα στο ελληνικό σύστημα φυλακών.

Σε πολλές φυλακές η αντιπροσωπεία επίσης πληροφορήθηκε ότι η θέρμανση κατά τη διάρκεια των χειμερινών μηνών ήταν παντελώς απύσχα, όπως στις Ανδρικές Φυλακές Κορυδαλλού, ή μόνο διαθέσιμη για εξαιρετικά σύντομα χρονικά διαστήματα και σε μεγάλο βαθμό ανεπαρκής, όπως ήταν η περίπτωση για παράδειγμα των Φυλακών Λάρισας. Για να ζεσταθούν, οι φυλακισμένοι συχνά κοιμούνταν φορώντας τα χειμωνιάτικά τους ρούχα, γεγονός που

οδηγούσε στην περαιτέρω πτώση των επιπέδων υγιεινής και υγείας τους.

ΑΙΤΙΑΣΕΙΣ

17. Οι προσφεύγοντες διατύπωσαν την αιτίαση, σύμφωνα με το Άρθρο 3 της Σύμβασης, αναφορικά με τις συνθήκες κράτησης στις Φυλακές Λάρισας και σύμφωνα με το Άρθρο 13 της Σύμβασης για την έλλειψη αποτελεσματικού εθνικού ένδικου μέσου, αναφορικά με τις αιτιάσεις σχετικά με τις συνθήκες κράτησής τους.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

18. Επικαλούμενοι τα Άρθρα 3 και 13 της Σύμβασης, οι προσφεύγοντες διατύπωσαν αιτίαση για τις συνθήκες τις κράτησής τους στις Φυλακές Λάρισας και την έλλειψη αποτελεσματικού ένδικου βοηθήματος σχετικά με αυτές. Τα σχετικά Άρθρα έχουν την εξής λεκτική διατύπωση:

Άρθρο 3

Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθή εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχείρισιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς.

Άρθρο 13

Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη παρούση Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερίαι παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής έστω και αν η παραβίασις διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων τους.

A. Ο πρώτος προσφεύγων

19. Την 31^η Μαΐου 2017 το Δικαστήριο έλαβε δηλώσεις για φιλικό διακανονισμό,

υπογεγραμμένες από την Κυβέρνηση και τον πρώτο προσφεύγοντα. Σύμφωνα με τις παραπάνω δηλώσεις, ο πρώτος προσφεύγων συμφώνησε να παραιτηθεί οιασδήποτε περαιτέρω αξιώσεων κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας αναφορικά με τα πραγματικά περιστατικά που προκάλεσαν την υποβολή προσφυγής, έναντι ανάληψης υποχρέωσης της Κυβέρνησης να καταβάλει 8.000 Ευρώ (EUR) για την κάλυψη της οιασδήποτε υλικής ζημίας και ηθικής βλάβης, καθώς επίσης και των δικαστικών εξόδων και δαπανών, πλέον του οιασδήποτε φόρου που ενδέχεται να είναι απαιτητός από τον προσφεύγοντα. Το παραπάνω ποσό θα ήταν καταβλητέο εντός τριών μηνών από την ημερομηνία κοινοποίησης της απόφασης που θα ληφθεί από το Δικαστήριο για την διαγραφή της υπόθεσης από το πινάκιο των υποθέσεων. Στην περίπτωση αδυναμίας καταβολής του παραπάνω ποσού εντός της παραπάνω τρίμηνης περιόδου, η Κυβέρνηση ανέλαβε να καταβάλει απλό τόκο επί αυτού από την παρέλευση της παραπάνω περιόδου έως την εξόφληση, σε επιτόκιο που ισούται με το επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας κατά τη διάρκεια της περιόδου υπερημερίας, πλέον των τριών ποσοστιαίων μονάδων. Η καταβολή θα συνιστά την τελική διευθέτηση της υπόθεσης αναφορικά με τον πρώτο προσφεύγοντα.

20. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο επισημαίνει τον φιλικό διακανονισμό που επετεύχθη μεταξύ των μερών και είναι ικανοποιημένο ότι ο διακανονισμός βασίζεται στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως ορίζεται στη Σύμβαση και στα πρωτόκολλα αυτής. Το Δικαστήριο δεν διαπιστώνει λόγους δικαιολόγησης της συνέχισης εξέτασης του παραπάνω μέρους της προσφυγής (Άρθρο 37 § 1 *in fine* της Σύμβασης).
21. Υπό το φως των παραπάνω είναι αναγκαία η διαγραφή της προσφυγής από το πινάκιο των υποθέσεων αναφορικά με τον πρώτο προσφεύγοντα, σύμφωνα με το Άρθρο 39 της Σύμβασης.

Β. Ο δεύτερος προσφεύγων*1. Τα επιχειρήματα των διαδίκων*

22. Παραπέμποντας στην από μέρους της περιγραφή των πραγματικών περιστατικών, η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι το επίπεδο σοβαρότητας που απαιτείται για την στοιχειοθέτηση παράβασης του Άρθρου 3 της Σύμβασης δε θα πρέπει να θεωρείται ότι έχει επιτευχθεί στην επίδικη υπόθεση. Επίσης ισχυρίστηκε ότι η έκθεση της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων συντάχθηκε κατόπιν επίσκεψης το 2013 - δηλαδή μεγάλο χρονικό διάστημα προ της κράτησης των προσφευγόντων στο επίδικο σωφρονιστικό κατάστημα. Έκτοτε, είχε θεσπιστεί ο Νόμος 4322/2015, ο οποίος προέβλεπε έκτακτα μέτρα για την ανακούφιση του υπερπληθυσμού στις φυλακές.
23. Αναφορικά με την αιτίαση του προσφεύγοντος σχετικά με την έλλειψη αποτελεσματικού ένδικου μέσου, η Κυβέρνηση κατέθεσε ότι δεν διέθετε υποστηρίξιμη αξίωση για τους σκοπούς του Άρθρου 13. Σε κάθε περίπτωση, θεωρούσε ότι το Άρθρο 6 του Σωφρονιστικού Κώδικα και το Άρθρο 572 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας συνιστούσαν αποτελεσματικά ένδικα μέσα υπό της περιστάσεις της παρούσης υπόθεσης.
24. Παραπέμποντας στην περιγραφή των πραγματικών περιστατικών, στην έκθεση της Επιτροπής Πρόληψης των Βασανιστηρίων και στην απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Ali Cheema και λοιποί κατά Ελλάδος* (αρ. προσφυγής 7059/14, της 7^{ης} Απριλίου 2016), ο προσφεύγων διατύπωσε την αιτίαση ότι οι συνθήκες κράτησης στις Φυλακές Λάρισας παραβίαζαν το δικαίωμά του μη υποβολής του σε απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση, όπως προβλέπεται στο Άρθρο 3 της Σύμβασης. Ισχυρίστηκε συγκεκριμένα ότι μοιραζόταν θάλαμο με έκταση 221 τ.μ. με άλλους σαράντα κρατούμενους και ότι οι κοινόχρηστοι χώροι του θαλάμου είχαν γεμίσει με έπιπλα, τα οποία καταλάμβαναν 60 τ.μ. και κατά συνέπεια είχε εξαναγκαστεί να μοιράζεται ένα

χώρο κατά προσέγγιση 135 τ.μ. με τους συγκρατούμενούς του - υπό την έννοια ότι διέθετε προσωπικό χώρο που ανερχόταν σε 3,3 τ.μ. Ο παραπάνω προσωπικός χώρος - μαζί με άλλους παράγοντες όπως τα προβλήματα υγιεινής, η έλλειψη μονίμου ιατρικού προσωπικού στη φυλακή και η έλλειψη προσωπικού, συνιστούσαν απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση. Τέλος, ο προσφεύγων τόνισε ότι η δυναμικότητα της φυλακής συνεχώς υπερβαινόταν και ότι στέγαζε περίπου 620 κρατούμενους αντί για 500 και ότι ο παράγοντας αυτός αποκλειστικά θα έπρεπε να είναι επαρκής για τη διαπίστωση παραβίασης του Άρθρου 3.

25. Επί τη βάσει του Άρθρου 13 της Σύμβασης και επί τη βάσει της νομολογίας του Δικαστηρίου στην απόφαση *Ahmade κατά Ελλάδος* (αρ. προσφυγής 50520/09, της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 2012), ο προσφεύγων επίσης διατύπωσε αιτίαση για παραβίαση του δικαιώματός του σε αποτελεσματικό εθνικό ένδικο μέσο αναφορικά με τις αιτιάσεις του δυνάμει του Άρθρου 3. Υποστήριξε ότι υπό το φως της ιδιαίτερης φύσης των αιτιάσεών του δυνάμει του Άρθρου 3, το Άρθρο 6 του Σωφρονιστικού Κώδικα και το Άρθρο 572 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας δεν θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως αποτελεσματικά ένδικα βοηθήματα.

2. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

26. Οι γενικές εφαρμοστέες αρχές έχουν εκτεθεί στην απόφαση *Muršić κατά Κροατίας [Ευρεία Σύνθεση]*, αρ. προσφυγής 7334/13, §§ 96 - 141, ΕΔΔΑ 2016).
27. Στρεφόμενο στα πραγματικά περιστατικά της επίδικης υπόθεσης, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι διάδικοι παρέσχαν αντικρουόμενες περιγραφές των συνθηκών για τις συνθήκες κράτησης του δεύτερου προσφεύγοντος στις Φυλακές Λάρισας.
28. Αναφορικά με την αιτίαση του προσφεύγοντος σχετικά με τον υπερπληθυσμό,

το Δικαστήριο κατά πρώτον σημειώνει ότι η Κυβέρνηση παρέσχε δύο συγκρουόμενες περιγραφές των διαστάσεων του θαλάμου στην οποία στεγαζόταν ο προσφεύγων - δηλαδή ότι είχε διαστάσεις 197 τ.μ. και ότι είχε μήκος 17 μέτρα επί 13,8 μέτρα πλάτος (δηλαδή είχε διαστάσεις 234,60 τ.μ.). Καθώς η δεύτερη συμπίπτει με την περιγραφή που παρέχεται από τον προσφεύγοντα στις παρατηρήσεις του, το Δικαστήριο δέχεται ότι ο προσφεύγων τοποθετήθηκε σε κελί με διαστάσεις 234,60 τ.μ. που στέγαζε σαράντα κρατούμενους κατά μέσο όρο κατά τη διάρκεια της φυλάκισης του προσφεύγοντα. Αναφορικά με τη μεθοδολογία του για τον υπολογισμό του κατώτατου προσωπικού χώρου που αναλογούσε στον κρατούμενο (ο.π., § 114), το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ο προσφεύγων είχε στη διάθεσή του κατά προσέγγιση 5,5 τ.μ. Αυτή η εκδοχή των πραγματικών περιστατικών δεν αμφισβητήθηκε από τον προσφεύγοντα, ο οποίος αναγνώρισε ότι βρισκόταν σε θάλαμο τέτοιων διαστάσεων με άλλους σαράντα κρατούμενους, αλλά ισχυρίστηκε ότι ο χώρος καταλαμβάνόταν από έπιπλα που δε θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη κατά τον υπολογισμό του προσωπικού χώρου τον οποίο είχε στη διάθεσή του. Από την άποψη αυτή το δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι ο υπολογισμός της διαθέσιμης επιφάνειας στο κελί θα πρέπει να περιλαμβάνει το χώρο που καταλαμβάνουν τα έπιπλα, αλλά όχι τις εντός του κελιού εγκαταστάσεις υγιεινής (ο.π.). Σύμφωνα με την ομολογία του Δικαστηρίου, η αναλογία έκτασης προσωπικού χώρου μεγαλύτερου των 4 τ.μ. σε συστέγαση πολλών κρατουμένων στις φυλακές δεν μπορεί από μόνη της να συνιστά παραβίαση του Άρθρου 3 της Σύμβασης (βλέπε *GC κατά Ιταλίας*, αρ. προσφυγής 73869/10, § 81, της 22^{ης} Απριλίου 2014, *Καλαμιώτης και λοιποί κατά Ελλάδος*, αρ. προσφυγής 53098/13, § 39, της 29^{ης} Οκτωβρίου 2015. Και *Muršić*, όπου παραπάνω, § 140).

29. Σημειώνοντας ότι ο προσφεύγων κρατήθηκε σε ευρύχωρο κελί και ότι δεν ισχυρίστηκε ότι η συνολική επιφάνεια του κελιού δεν του επέτρεπε να κινείται

- ελεύθερα μεταξύ των επίπλων (βλέπε *Αναγγελία και λοιποί κατά Ρωσίας*, αρ. προσφυγής 42525/07 και 60800/08, §§ 147 - 148, της 10^{ης} Ιανουαρίου 2012), το Δικαστήριο θα εξετάσει τις γενικές συνθήκες κράτησης στο κελί του.
30. Καθόσον ο προσφεύγων διατύπωσε αιτίαση ότι η ιατρική περίθαλψη που ήταν διαθέσιμη ήταν ανεπαρκής (ιδιαίτερα όσον αφορά τις ψυχικές ασθένειες), ότι οι κρατούμενοι δεν είχαν διαχωριστεί καταλλήλως, ότι η σίτιση ήταν πτωχή, και ότι ο αριθμός των φρουρών δεν ήταν επαρκής, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ο προσφεύγων δεν εξειδίκευσε τον τρόπο με τον οποίο επηρεάστηκε προσωπικά από τα παραπάνω προβλήματα. Το παραπάνω ισχύει αναφορικά με τις αιτιάσεις του σχετικά με την ανεπάρκεια της θέρμανσης και του ζεστού νερού. Η απλή αναφορά σε προηγούμενη απόφαση του Δικαστηρίου αναφορικά με τις Φυλακές Λάρισας και η έκθεση της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (βλέπε παράγραφος 16 παραπάνω) δεν είναι επαρκής για την κατάρριψη των συγκεκριμένων ισχυρισμών της Κυβέρνησης, αναφορικά με τις διάφορες πτυχές της κράτησης του προσφεύγοντος (βλέπε παραγράφους 8 - 14 παραπάνω).
31. Στρεφόμενο στους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος ότι το κελί ήταν υγρό και με ανεπαρκή φωτισμό και αερισμό, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ο προσφεύγων δεν παρέσχε τα οιαδήποτε αποδεικτικά στοιχεία για την αμφισβήτηση του ισχυρισμού της Κυβέρνησης ότι ο αερισμός και ο φωτισμός παρέχονταν από πέντε μεγάλα παράθυρα. Αναφορικά με την καθαριότητα των εγκαταστάσεων, το Δικαστήριο αντιτίθεται στον ισχυρισμό της Κυβέρνησης ότι οι κρατούμενοι ήταν υπεύθυνοι για την καθαριότητα των κελιών τους και ότι δεν ακολουθούσαν πάντοτε τις σχετικές κατευθυντήριες γραμμές. Εντούτοις, επισημαίνει ότι ο θάλαμος απολυμαινόταν και καθαριζόταν σε ημερήσια βάση, και ότι η Κυβέρνηση παρέσχε παραστατικά από ιδιωτική εταιρεία προκειμένου να αποδειχθεί ότι λάμβανε χώρα τακτική απολύμανση. Επιπρόσθετα παρατηρεί ότι ο προσφεύγων είχε επαρκή πρόσβαση στις

- ντουζιέρες, οι οποίες ήταν διαθέσιμες σε αυτόν για κατά προσέγγιση εννιά ώρες ανά ημέρα (βλέπε παραγράφους 11 και 13 παραπάνω).
32. Αναφορικά με τις προηγούμενες παραγράφους, ενώ το Δικαστήριο προβληματίζεται για κάποια ζητήματα όπως η καθαριότητα και η θέρμανση των εγκαταστάσεων, δεν είναι πεπεισμένο στη συγκεκριμένη υπόθεση ότι οι συνολικές συνθήκες της κράτησης του προσφεύγοντος τον υπέβαλλαν σε αγωνία ή κακουχίας τέτοιας έντασης που να υπερβαίνει τον αναπόφευκτο βαθμό ταλαιπωρίας, που είναι εγγενής στην κράτηση.
33. Υπό το φως των παραπάνω, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι η αιτίαση του δεύτερου προσφεύγοντος δυνάμει του Άρθρου 3 της Σύμβασης θα πρέπει να απορριφθεί ως προδήλως αβάσιμη, δυνάμει του Άρθρου 35 §§ 3 και 4 της Σύμβασης.
34. Αναφορικά με την αιτίαση του προσφεύγοντος δυνάμει του Άρθρου 13 της Σύμβασης, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι το Άρθρο 13 έχει ερμηνευτεί με συνέπεια από το Δικαστήριο ότι απαιτεί ένδικο μέσο στο εγχώριο δίκαιο, μόνο αναφορικά με τις παράπονα τα οποία μπορούν να θεωρηθούν ως ‘υποστηρίξιμα’ υπό τους όρους της Σύμβασης (βλέπε για παράδειγμα *Powell και Rayner κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, της 21^{ης} Φεβρουαρίου 1990, § 31, Σειρά Α, αρ. 172). Τα κριτήρια για την θεώρηση μιας αξίωσης ως ‘υποστηρίξιμης’ δεν μπορούν να ερμηνευτούν διαφορετικά από τα κριτήρια που εφαρμόζονται κατά την κήρυξη αξιώσεων ως ‘προδήλως αβασίμων’ (βλέπε *Kienast κατά Αυστρίας*, αρ. προσφυγής 23379/94, § 54, της 23^{ης} Ιανουαρίου 2003, και *Powell και Rayner*, όπου παραπάνω, § 33). Ταυτόχρονα, με την επιφύλαξη των όρων του Άρθρου 13 αναγνωσθέντων γραμματικά, η ύπαρξη πραγματικής παραβίασης άλλης διάταξης της Σύμβασης (‘ουσιαστικής’ διάταξης) δεν αποτελεί προαπαιτούμενο για την εφαρμογή του Άρθρου 13 (βλέπε *Klass και λοιποί κατά Γερμανίας*, της 6^{ης} Σεπτεμβρίου 1978, § 64, Σειρά Α, αρ. 28, και *Boyle και Rice κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, της 27^{ης}

Απριλίου 1988, § 52, Σειρά Α, αρ. 131).

35. Στρεφόμενο στην επίδικη υπόθεση, το Δικαστήριο θεωρεί ότι αναφορικά με την αιτιολόγηση και τα συμπεράσματα που εκτίθενται παραπάνω, αναφορικά με την αιτίαση του προσφεύγοντος (η οποία είχε κριθεί απαράδεκτη ως προδήλως αβάσιμη), αναφορικά με τις συνθήκες κράτησης στις Φυλακές Λάρισας, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως υποστηρίξιμη για τους σκοπούς του Άρθρου 13. Συνεπώς, η παραπάνω αιτίαση θα πρέπει να θεωρηθεί ως προδήλως αβάσιμη, εντός του νοήματος του Άρθρου 35 § 3 της Σύμβασης και να απορριφθεί δυνάμει του Άρθρου 35 § 4.

Για τους παραπάνω λόγους, το Δικαστήριο, ομοφώνως,

Αποφασίζει να διαγράψει την προσφυγή από το πινάκιο των υποθέσεων του αναφορικά με τον πρώτο προσφεύγοντα, δυνάμει του Άρθρου 39 της Σύμβασης.

Κηρύσσει το υπόλοιπο της προσφυγής ως απαράδεκτο.

Εκδόθηκε στην αγγλική γλώσσα και κοινοποιήθηκε εγγράφως την 8^η Νοεμβρίου 2018.

- υπογραφή -
Renata Degener
Αναπληρώτρια Γραμματέας

- υπογραφή -
Aleš Pejchal
Πρόεδρος

Πιστή μετάφραση από το συνημμένο έγγραφο στην Αγγλική
Αθήνα, 3/12/2018, η επίσημη μεταφράστρια Β. Κοσκινιώτου